

Szigorlati záródolgozat

A diáknyelv

A Diószegi Sámuel Közép- és Szakképző Iskola 10/1 osztályának
szlengje

Készítette: Nagy Ágnes
III. levelező

A diáknyelvről dióhéjban

A diáknyelv meghatározása több oldalról is megközelíthető. Szociolingvisztikai szempontból a nyelv rétegződését vizsgálva az egyes felosztások egyöntetűen megkülönböztetnek köznyelvi, társadalmi és területi változatokat. E szempontot figyelembe véve a diáknyelv egyértelműen a nyelv társadalmi változatát jelenti, vagyis csoportnyelv, a diákok által használt nyelv (Kiss J. 1995: 75-77).

Stilisztikai-kommunikatív szempontból a diáknyelv a szleng egyik fajtája (Kis T. 1997: 252). Kis Tamás Bahtyin nyomán a szlenget elsődlegesen beszédműfajként határozza meg – ez alapján a diáknyelv is –, a megnyilatkozásnak egy jellegzetes formája, amely expresszív értelmet kap (Kis T. 1997: 246). Ugyancsak az expresszivitást látja a szleng fő jellemzőjének Péter Mihály is, a szón a nyelvi eszközöknek a megszokottól szándékoltan eltérő használatát érti, „másként beszélés” (Péter 1999: 28).

A szlengnek különböző típusai különíthetők el, Kis Tamás felosztását követve a diáknyelv a nagycsoport-szlengek, azon belül a szakszlengek közé tartozik (Kis T. 1997: 250), Hoffmann Ottó szintén a szak(mai) szleng közé sorolja (Hoffmann O. 1996: 240). Mindkét meghatározásban az jelenti, hogy érdeklődés, foglalkozás alapján összetartozó csoportban fejlődik ki.

Többen foglalkoztak a diáknyelv kialakulásával. Matijevics Lajos több összetett ténytet emel ki: „A legfontosabbak a következők: a közösséghez, a csoporthoz tartozás érzése, a kívülállótól való elkülönülés, szembeszegülés a felnőttekkel, a tréfálgatás, a csúfolódás, a gúnyolódás, az utáztatás, a feltűnés, a vagánykodás és a konvencionális dolgok megváltoztatása.” (Matijevics 1972: 17). Hoffmann Ottó is kereste az okokat: a szemléletesség, játékoságra, változatosságra való törekvés; ellentét a tanulók között és a felnőttekkel szemben, sőt a másik bántása, megalázása; legvégül a teljes gátlástalanság, durvaság motiválja a diáknyelvet. (Hoffmann O. 1996: 246-252).

Vita tárgyát képezte régebben, hogy mely témaköröket öleli fel a diáknyelv. 1908-ban Benedek Károly (Nyr. 37: 126), illetve Mizser Lajos (Nyr. 96: 285) a tanulóknak csak az iskolai tevékenységgel kapcsolatos szavait vizsgálja. Ma már a diáknyelv vizsgálatakor figyelembe veszik a köznapi, társadalmi életüket is. E felfogás szerint készített elemzést Bachát László (Bachát: 1976: 107-122), illetve Hoffmann Ottó Mini-tini-szótára is így készült.

A diáknyelv szavainak forrásai Hoffmann Ottó munkája alapján (Hoffman O. 1996: 254-256):

- a mindennapi társalgási stílus szavai más szituációban szlengként hat
- a társalgási stílus közhelyei, szitokszói, töltelékszók, közkeletű divatszók
- a tanult nyelvekből kölcsönzött szavak
 - az argó
- a média nyelve
- sport- és egyéb mozgalmak
- a divat minden irányzata
 - a rohanó élet tragikus eseményei: katasztrófák, betegségek, bűnözés, kábítószer
- népnyelv

Vitatott a diáknyelv egységessége, régebben feltételezték az egységet; a kultúrpolitikával, a társadalmi kiegyenlítődéssel, a popzene általános elterjedésével magyarázták. Manapság egyre nagyobb különbségek alakulnak ki az egyes társadalmi csoportok között, így a gyerekek is különböző gazdasági, kulturális, pályaválasztási esélyekkel indulnak, vagyis rétegződik bizonyos szinten a diákság is, ezért egységes diáknyelvről nem beszélhetünk. Hoffmann Ottó szerint ez az egység soha nem is létezett, de a nyolcvanas évektől bizonyosan felbomlott (Hoffmann O.: 1996: 245-246).

A felmérés lényege

A debreceni Diószegi Sámuel Közép- és Szakképző Iskola 10. osztályos tanulóit kérdeztem meg. A 15-17 éves fiúk autófényezőnek, karosszerialakatosnak készülnek. Elsősorban szakmunkás szülők gyerekei, nem rendelkeznek nagyon művelt háttérrel. Egy osztály diáknyelvét vizsgáltam meg, így arra nem tudok következtetni, hogy értelmiségi szülők gyerekeinek mennyiben más a szlengje.

32 tanuló szolgáltatotta az anyagot: 116 szót, illetve kifejezést határoztak meg az általuk használt diáknyelvi szavakkal (824), kifejezésekkel (85).

A vizsgált szavakat Hoffmann Ottó Mini-tini-szótárából emeltem ki. Ez a munka témakörök szerint csoportosítja a szavakat, szinonimaszótár. Igyekeztem a legjellegzetesebb szavakat kiemelni az egyes témakörökből, így kapták meg a tanulók is a feladatot, a szótárt is témakörönként állítottam össze.

A tanulók azt az utasítást kapták, hogy írják le, hogyan mondják maguk között a szavakat, kifejezéseket. Igen gazdag anyagot szolgáltatottak, sok a játékos kifejezés, de még több a durva, trágár szó. Nem kímélik igazgatójukat (igi-dili), a helyettesét (sárkány), tanáraikat (tökfej), de magukat sem, hiszen többek szerint „kisegítőbe, kisegítő iskolába” járnak, olvasásukat a „makogás” szóval adják vissza. Szerelmük, sőt édesanyjuk sem számíthat több tiszteletre: „szuka, banya” szóval illetik.

Meglepően sok idegen kifejezést használnak, főleg angol eredetűeket (halidéz, beach, háváj, no, Game over, JOY, könyvboy utótagja), annak ellenére hogy a német nyelvet tanulják, csak néhány szó fordult elő: volk ‘bőr’, hell ‘világos’.

Megfigyelhető, hogy nemcsak az alapnyelvre építenek, hanem a nyelvjárásra is, több kifejezésnek a köznyelvi változata mellett megtalálható a tájnyelvi változata is: jó bőr, jó bür ‘szép lány’, nímet ‘német’.

A gyűjtött szavak témakörök szerint:

I. Iskola

iskola: börtön, isi, kízókamra, ocskola, oskola, pöcegödör, sitt, suli

szakiskola: kiségitő, kiségitő iskola, szakmunka

kollégium: javítóintézet, kolesz, koli, kolli, paraszttartó

ebédlő: disznóól, kajálda, moslékterem, vályú, vályúhoz

eszik: burkol, hízlal, kajál, kajeszol, pakolja az arcát, tömi a búrát, tömi a majmot, zabál

iszik: butykol, kortyol, piál, szürcsöl, vedel

étel: kaja, moslék, tál, táp, zaba

vécé: budesz, budi, büdi, gödör, klotyó, pottyantó, retyó

igazgató: diri, igi-dili, igi, fejes, főgyökér, főnök, nagyfőnök, nyominger, telenéger, vezér

igazgatóhelyettes: JOY, kopasz, mellégyökér, sárkány

tanár: börtönőr, smasszer, tanci, tancsi, tökfej

kollégiumi nevelőtanár: koli tancsi, vakond

ellenőrző: gyújtós, fegybank, panaszkönyv, titkos kisokos, törzskönyv

dolgozat: doga, röppentyű

súgás: aknavető, közösségi segítség, telefonos segítség

feletetés: gyónás, hírzár, kihallgatás, nemtom

csal: ágyúzik, mordály, puskázik, sunyizik

rajtakapják a csaláson: bukta, cumi, elsül a puska, lebukás, lelőtték, nyalsz, oboa, obi, szarügy, szívás

matematika: matek, mat

magyar: irci, magy, magyes, rohadalom

történelem: múltkor, törcci, töresz, töri

fizika: feka, fika, fiz

kémia: kérvá

német: kajaszünet, nímet

ének-zene: alvás, kajdálás, kornyika, lógás, rikács

testnevelés: foci, kegyelemdöfés, kondi, testápoló, tesi

számítástechnika: infó, számtek, számteka, technics

szakmai előkészítő: szakma, szakmai, szakesz, szek

elégtelen: akasztófa, baró, bot, dugó, fá, fogpiszkáló, gáz, horog, karó, mankó, peca

elégleges: hattyú, kettős, megúsztam, megvan, szőlő

közepes: hú, karcsú, zsír

jó: király, királtság

jeles: megyek egyetemre, prima, (ötös-)tökös

II. Személyek

szülők: öregeim, ősök

anyám: anyóca, anyuci, anyúúú, banya, mutter

apám: apúúú, fater, fatercsávó, haversrác, öreg, vater

lánytestvérem: csajtesó, hugi, nővérke, sziszter

fiútestvérem: bratyó, öcsi, öcskös, kiscsávó, kisköcsög, kisöreg, kispöcs, nagycsávó

a lány barátja: csávó, fattyú, fickó, próbálkozó, sógor, strici,

a fiú barátnője: asszony, barátcsaj, buksza, cukorfalat, csaj, csajszi, koffer, Mucikám, nője

lány: bige, buksza, bula, bür, csaj, leányzó, muff, nőci, szuka

fiú: csávó, csödör, hapi, hapsi, haver, fickó, kani, köcsög, Mikulás, öreg, srác

III. Tulajdonságok

kövér:, beles, dagadék, dagi, disznó, duci, gömbölyű, kerekded, koca, pitbull, röfi, tehén, zsír, zsírosbödön, zsírfejű

sovány: anorexiás, csonti, csontváz, deszka, fogpiszkáló, gebe, gereblye, giliszta, girnyó, léc, tyúkbél

szép: cicababa, de nagy lufik!, jó bür, jó kis bige, buksza; jól néz ki, szépség

csúnya: akasztanivaló, bányarém, hányinger, nyominger, szép egy állatkert, szép egy víziló

okos: agy, Einstein, jó gyerek, kislefőnök, könyvboy, okoska, penge, tudományos főmunkatárs, tudor, tudorka, tudós, Wilkinson

buta: flúgos, gyökér, húgyagy, hülye, IQ-harcos, kutyész, marha, satu, süsü, tökfej, zárlatos

lusta: dög, laza, lusti, naplopó, szabadnapos pótcsiga

szorgalmas: csontig nyaló, hangya, haszonra való, nyaligép

tiszta: De szép koszos vagy!, esett az eső, fényes, patyolat, pohár

piszkos: dzsuvás, ganés, mocsárlakó, okádék, retkes, retekfejű, szutykos

jó: állat, Ez hell!, fasa, frankó, király, kod, kurvajó, menő, sirály, szupi, tuti, vagány, zsír

beszédesebb: Duma Cunci, dumagép; jön belőle, mint tehénből a gané; pofázógép, szófosó

hízlelő, stréber: csicska, nyaligép, nyalis, kulagép

ravasz: furányos, ruttyó, zsvány

ideges: idegbeteg, idegsukkos, nagy a feje

nyugodt: nyugi, nyugis, nyusó,

nem normális: agybarom, baromagyú, dilis, gyagyás, Gyagyás Tódi, lóg egy deszkája, sík hülye, tök állat

pletykás: dumagép, Dumakos, fecsegő, Magdi néni, pletykafészek, rádió, szógép

IV. Testrészek

test: alváz, body, deszka; elől deszka, hátul lécs; légzsák, lökhárító, Volk, raklap, zsír a felsőteste

bőr: pofa

sötét bőr: cigány, Jacobs, nigger, roma, sárga, telenéger

világos bőr: hipóreklám, üszkös

fej: búra; dinnye, tök, tökfej

furcsa alakú fej: csecsarcú, duplafejű, Ez már nem is fej, hanem fűj!, halfejű, kockafej, sajtfej, tojásfejű, tripla X fejű

nagy fej: nem fér bele a tükörbe, tökfej, ufó

haj: lobonc, paróka, séró, sörény, szőr

ősz haj: hidrogénezett, gyufafejű, meszes, tejfelfejű, vénfejű

kopasz: bőrfej, bürfejű, fényjáró, kopi, leukémiás, seggig érő homlok, tarfej

arc: képernyő pofa, pofalemez

szem: bab, biliárdgolyó, golyó, gülü, gülüszemű, patkányszemű,

szemüveg(es): duplaszemű, kukker(es), négyszemű, pápaszem(es), szódásszifon, üveges

fül: adóvevő, kagyló, lapát, parabola

nagy fül: dumbó

elálló fül: egy ufó két antennával, füles, kajla fülű

orr, orrforma: bánya, pincsi orrú, pinokkió, tokmány, uborka

száj: bohóc, nyúl, szopó

szakáll: combkefe, dísz, kecske, kosz az arcán, miki, remete

V. Állapot, magatartás

nincs rendben valami: bibis, gáz, gáz van, nem buli, nem kóser, nem smakkol

végleg el van rontva: bekreptált, el van aszva, ennek annyi, ennyi volt, kampec, tömegroncs, vége van

el van keseredve: befordult, letört, maga alatt van, nem pálya, nyekk, szétcsúszott, szét van csúszva

dühbe gurul: beindult, bolond, elborult az agya, előnti az agyát a vér, felhúzza magát, hazatér az ideg, idegbeteg, idegzsába, vége van

tetszik valami, valaki: bejön, frankó, király, jó neki, ott van

nem tetszik valaki, valami: fűj, gyaláz, gyökér, hányás, Kell a ráknak!, nem jön be, okádék, te genyó!

ki nem állhatja: Akaszd szögre magad!, Döggút vigyen el!, hányingerem van tőle, köcsög, nem bírom a fejét, rühelli

Nekem mindegy!: Lesz, ami lesz!, Nekem nyolc!, Szarok rá!

beteg: csípapisi, díszcsaláson van, döglődik, dögrováson van, hetes, kidőlt, leprás, nem zígál a gagyogó, szimulál, tápos, terhes

orvos: doki, kukabúvár, műtős, szabadságot adó, ügyeletes

meghal: bedobta a gyertyát, elpatkol, elszákolják, feldobta a bakancsot / a talpát, Fine, Game over, kampec, kipurcan, megfeküdt, The and, vége

meggyógyul: helyrejön, jó a szerviz, kigyógyul, működik, újraindították

pénz: della, dohány, lóvé, kavics, kes, lé, lecsó, mani, morzsa, szityu, zseton, zse

száz: kiló

ezer: guriga, lepedő, rongy, rugó

VI. Beszéd, társalgás:

beszél: dumál, dumcsizik, durrog, hápog, löki a rizsát, pofázik, recseg, ugat

köszönés: csá csumi csá, csákó, csocsesz, csokoládés traktorkerék, csótészta, csöviké, csőváz, hali, helló, Majd ütközünk!, szega, szervusz hé, szeva

Mit mondasz, ha meglepődsz?: Állat!, Anyád, hogy van?, Azd meg!, De felss!, De mekkora!, Dikk!, Hú, azd meg!, Mi a frász?, a franc, Mi a rák?, Váó!

Hogy vagy?: Lökjed a rizsát!, Mi a frász?, Mi a hányás?, Mi a hézag?, Mi a pálya?, Mi újság?, Mi van veled, lóg a beled?, Mi zu (veled)?

Ignelő, helyeslő mondás: aha, aszem, ja, király, OK,

Tagadó mondás: hazudós, Hülye vagy te?, Ne csináld már!, Ne viccelj!, nó, nyet

Hogyan intesz le valakit?: Vigyázz, ne játsszál!

Hogyan figyelmeztetsz valakit?: Szemed a pályán legyen!, Hé, te!, Figyu!

Felszólítás távozásra: El lehet innen menni!, Húzzál el!, Húzd el a beled!, Húzzál a gyászba!, Lépj le!, Takarodj anyádba!, Takaró!, Tűnés!

VII. Társasági élet, szórakozás:

van egy fiúja: bepasizott, kanija van, pasija van, pótkocsi, utánfutó, viszket a pecke

jár egy lánnyal: becsajozott, bukszája van, csajozik, nőzik, pulikutya, szukája van, viszket a botja

tetszik neki a lány/fiú: bejön, jó csaj, ott van

szerelmes vagyok: beleesetem, mint a ló a meszes gödörbe; behullottam, bele van zúgva, dul a love

szerelmeskednek: bringatolás; dugja, mint cigány a lopott biciklit v. bicajt; húznak; izélnak, kamatyolnak, szexelnek, vésnek

udvarol: csapja a szelet, evez, hajt rá, házhoz jár, kavar, kedveskedik, nyomul

csók, csókolózás: csöröznek, nyalakodnak, nyálnak-falnak, rágódnak, smaci(zás), smár(olás)

kiadta az utamat: elhajt, ejtett, elküld, elzavar; Kosár!, Lépj le!, Mehetsz világgá!, Ott az ajtó!, szakított

olvasás: hangérvék, makogás

buli: alkeszparti, banzáj, bánzáj, bulétosz, parti

diszkó: DJ, discó, diksi, dizsi

cigaretta, cigarettazik: bagó(zik), dekkel, eteti a rákokat, füstös/füstöl, szivar(ozni), szív

táncol: csörög, dencel, denszel, dzsesszel; görcsöt fogott a lába; lassúzik, ráz, rütyőzik

zenei irányzatok: diszkó, haus, parti, pop, rap, rock, techno,

szeret inni, iszákos: alkesz, piás, tintás

nyaralás: halidéz, háváj, kiruccanás, vakáció

strand: beach, fürdő, pucér csajok, úszós, víz

A szavak vizsgálata, elemzése:

I. Szóalkotási módok

1. **képzés:** isi, koli, kajálda, igi 'igazgató', pottyantó 'vécé', röppentyű 'dolgozat'
2. **szösszetétel:** kegyelemdőfés 'testnevelés', hírzár 'feleltetés', csajtesó 'lánytestvér', fatercsávó 'apu', mocsárlakó 'piszkos', duamagép, pofázógép, nyaligép
3. **elvonás:** Takaró! 'takarodj!', Kosár! 'kosarat ad, kiadja az útját'
4. **tapadás:** bab (szem) 'szem'; üveges 'szemüveges', gülü 'gülüszemű>szem', kecske 'kecskeszakáll'>'szakáll'
5. **mozaikszó-alkotás:** szek 'szakmai előkészítő', 'buta', DJ 'diszkó'
6. **szóvegyülés:** --
7. **szórövidítés:** öcsi, hugi, tesi, mat, magy, számtek
8. **szócsonkítás:** szaki, magyi, furányos 'furfangos, ravasz'
9. **szóferdítés:** Mi zu? 'Mi újság?', aszem 'azt hiszem', alkesz 'alkoholista'
10. **ikerítés:** igi-dili 'igazgató', nyalnak-falnak 'csokolóznak', ötös-tökös 'jeles'
11. **névadás:** Magdi néni 'pletykás'; Dumakos, Duma Cunci 'beszédes'; Wilkinson, Einstein 'okos', pinokkió 'nagy orrú', dumbó 'nagy fül', Miki 'szakáll'
12. **népetimológia:** --
13. **elavult szó felelevenítése:** röppentyű 'röpdolgozat'; oskola, ocskola
14. **idegen nyelv utánzása:** banzáj 'buli' japános; bánzáj 'buli' cigányos, bulétosz 'buli' görögös
15. **tükörszók átvétele:** --
16. **a szóvég megelevenedése:** --
17. **hangfestés:** nyekk 'el van keseredve'; recseg, hápog, ugat 'beszél'; kornyika 'énekóra', makogás 'olvasás'
18. **neologizmusok:** parabola, antenna 'fül', rádió 'pletykás'

II. Szóképek

1. **metafora:** kagyló 'fül', meszes 'ősz haj', uborka 'orr', dísz 'szakáll', raklap 'test'

2. **megszemélyesítés:** újraindították ‘meggyógyul’, hazatér az ideg ‘ideges’, eteti a rákokat ‘cigarettazik’, butykol < butykos ‘iszik’
3. **szinesztézia:** fényjáró ‘kopasz’
4. **szimbólum:** bige, buksza ‘lány’; gereblye ‘sovány’, sárkány ‘igazgatóhelyettes’
5. **metonímia:** **-térbeli érintkezés:** seggig ér a homloka ‘kopasz’; bányá ‘orr’, **-okozat:** gyújtós, panaszkönyv ‘ellenőrző’ **-anyagbeli érintkezés:** zsírosbödön ‘kövér’, víz ‘strand’
6. **szinekoché:** lökhárító ‘test’

III. Szóképekhez csatlakozó stiláris eszközök

1. **jelző, jelzős szerkezet:** bomba csaj ‘csinos lány’
2. **hasonlat:** jön belőle, mint tehénből a gané ‘beszédes’; beleestem, mint a ló a meszes gödörbe ‘szerelmes vagyok’; dugja, mint cigány a lopott biciklit / bicajt ‘szerelmeskedik’
3. **körülírás:** IQ-harcos ‘buta’, tudományos főmunkatárs ‘okos’
4. **eufemizmus:** közösségi segítség, telefonos segítség ‘súgás’
5. **kakofemizmus:** elszakolják ‘meghalt’, dögrováson van ‘beteg’, csődör ‘fiú’

IV. Alakzatok:

1. **erősítéshez:** tripla X fejű ‘furcsa alakú fej’, biliárdgolyó ‘nagy szeme van’
2. **nagyítás, túlzás:** szabadnapos pótcsiga ‘lusta’
3. **kicsinyítés:** esett az eső ‘tisztá’

V. Egyéb

1. **humor:** hangérzék ‘olvasás’, titkos kisokos, törzskönyv, fegybank ‘ellenőrző’
2. **gúny, irónia:** rohadalom ‘irodalom’, Ez már nem is fej, hanem fűj! ‘furcsa formájú fej’ egy ufó két antennával ‘nagy a füle’

Felhasznált irodalom

1. Bachát László: Az ifjúsági és a diáknyelv kérdései. In: Anyanyelv, közélet, művelődés. Budapest, 1976.
2. Benedek Károly: A diáknyelv témakörei. Magyar Nyelvőr, 37. szám 126.
3. Hoffmann Ottó: Mini-tini-szótár. University Press, Pécs, 1996.
4. Kis Tamás: Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: A szlengkutatás újtjai és lehetőségei. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.
5. Kiss Jenő: Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Bp., 1995.
6. Matijevics Lajos: A vajdasági magyar diáknyelv. Újvidék, 1972.
7. Mizser Lajos: A diáknyelv témakörei. Magyar Nyelvőr, 96. szám. 285-286.
8. Péter Mihály: „Húsz év múlva” (Régebbi és újabb gondolatok a szlengről). In: Mi a szleng?. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.